

DOI: <https://doi.org/10.32347/2077-3455.2023.66.84-94>

УДК 72.01; 72.012

Ушаков Гліб Наумович

кандидат архітектури, доцент кафедри

основ архітектури та архітектурного проектування,

Київський національний університет будівництва і архітектури

ushakov.gn@knuba.edu.ua

<http://orcid.org/0000-0002-3459-9723>

ВІЛЬНІ КОМПОЗИЦІЇ В СУЧАСНІЙ АРХІТЕКТУРІ

Анотація: у статті узагальнюються особливості вільних композицій на основі досвіду сучасної світової архітектури, які, разом з іншими методами, виводять сферу можливостей сучасної архітектурної композиції за межі традиційних принципів. Пропонується розподіл архітектурних композицій за упорядкованістю на такі класи: упорядкована композиція; вільна композиція; комбінація упорядкованої та вільної композиції.

Розглядаються особливості вільних композицій: складність, різноманітність, відсутність простої та наочної закономірності розташування частин. Вільна композиція сприймається як складна, просторова, різноманітна сукупність частин і поверхонь. Аналізуються особливості сприйняття та усвідомлення вільних композицій, які відрізняються від сприйняття та усвідомлення традиційних упорядкованих композицій.

Наведено приклади сучасних будівель, створених на основі вільних композицій. Основний напрям сучасної архітектури, де впроваджувались вільні композиції, це – деконструктивізм. Однак архітектори, що працювали в інших напрямках та авторських підходах, теж застосовували вільні композиції. Обґрунтування цього потужного явища, що реалізовано у значних будівлях, спирається на творчість таких сучасних архітекторів, як: Гюнтер Беніш, Френк Гері, Тойо Іто, Рем Колгас, Даніель Лібескінд, Ерік Оуен Мосс, Том Мейн, Вольф Дітер Прікс, Заха Хадід та інші.

Запропоновано орієнтовне узагальнення методичних підходів до створення вільних композицій: вільні композиції на основі поєднання різноманітних об'ємів; вільні композиції на основі поєднання різноманітних фрагментів поверхонь; вільні композиції на основі складних поверхонь з різноманітними ділянками; фізично-змінні вільні композиції (трансформація фасадних систем чи частин будівлі); ілюзійно-змінні вільні композиції (інстальовані медіафасади на поверхнях чи зовнішні проєкційні системи, голографічні системи); вільні композиції на основі використання засобів альтернативної матеріальності (прозорі поверхні, дзеркальні поверхні, світлові форми, форми з потоків води

чи пари та ін.).

Ключові слова: сучасна архітектура; архітектурна композиція; вільна композиція; теорія архітектури; архітектурне формоутворення.

Постановка проблеми. В сучасній архітектурі з'явилися нові явища, які не вкладаються в традиційну концепцію архітектурної композиції. Традиційно вивчаються академічні підходи, але настав час розширити методики навчання відповідно до нових явищ. Існує композиція за межами композиції в традиційному сенсі архітектурної композиції. Наприклад, організація форм в архітектурі деконструктивістів та у інших експериментальних будівлях. Не зважаючи на порушення рівноваги мас, супідрядності і традиційної логіки розташування елементів, тим не менш створюються і інша естетика, і нетрадиційний архітектурний образ.

Аналіз досліджень і публікацій. У монографії Д. О. Аранчія узагальнено та систематизовано різні підходи до впровадження у сучасній архітектурі та дизайні нової методологічної складності на основі використання алгоритмічних та програмних шляхів утворення композицій. Ці підходи дозволяють також розширити традиційні можливості архітектурних композицій, організовувати складність форм на новому рівні [1].

Системно описуються принципи та засоби традиційної архітектурної композиції у методичних монографіях: І. Араухо [2]; Й. Іттена [5]; В. Ф. Криносського, І. В. Ламцова, М. О. Туркуса [1]; О. В. Степанова та ін. [1]; О. О. Тіца та ін. [9]; Ф. Д. К. Чіня [16].

У монографіях Р. Арнхейма [3] та Н. А. Саприкіної [11] розглянуто різноманітні шляхи впровадження візуальної та фізичної динаміки при формоутворенні сучасної архітектури.

Монографія І. О. Добріциної [4] підіймає проблематику переходу від архітектури постмодернізму до альтернативних форм сучасної архітектури: нелінійних, кібернетичних та багатьох інших. Авторка обґрунтовує ці метаморфози культурологічними процесами.

В роботі А. О. Пучкова [8] запропоновано узагальнену та послідовну картину розвитку архітектурознавства по персоналіях, що допомагає прослідкувати формування провідних теорій архітектурної композиції, виокремлюючи дослідників теорії архітектурного формоутворення.

Книга О. Г. Раппапорта та Г. Ю. Сомова [10] розкриває на фундаментальному рівні зв'язок архітектурного формоутворення з філософськими та культурологічними основами.

Енциклопедична монографія Л. В. Стародубцевої [12] розгортає загальну картину різноманітних методів і підходів у світовій архітектурі кінця

XX століття.

У статті Г. Н. Ушакова [13] обґрунтовується особливість застосування нової єдності елементів композиції, що забезпечує нетрадиційну, фрактальну естетику складних форм сучасних будівель. Також стаття Г. Н. Ушакова [14] розкриває концепцію вільної форми в сучасній архітектурі та потенціал вільних форм.

Методична монографія Б.С. Черкеса та С. М. Лінди [15] узагальнює основні тенденції, напрями і течії в сучасній світовій архітектурі кінця XX – початку XXI ст.

Методичний посібник Н. Г. Шаповал [17] пропонує не тільки систематизовану теорію традиційної архітектурної композиції, але й охоплює композиційний аналіз явищ сучасної архітектури на прикладах.

Монографія П. Джодідо [18] обґрунтовує нові тенденції у формоутворенні сучасної архітектури, які особливо яскраво проявились у 1990-ті роки.

Метою публікації є узагальнення особливостей вільних композицій на прикладах сучасної світової архітектури, які, разом з іншими методами, виводять сферу можливостей сучасної архітектурної композиції за межі традиційних принципів.

Основна частина. Один з підходів, хоч це не єдиний вихід за межі традиційної архітектурної композиції в архітектурну реальність сучасності і майбутнього, – це визначення того, що за упорядкованістю можна виділити такі класи композицій:

- упорядкована композиція;
- вільна композиція;
- комбінація упорядкованої та вільної композиції.

Упорядкована композиція – вона не те, що регулярна, вона – закономірна, передбачувана людською свідомістю. Тобто, по суті, що таке симетрія? Симетрія – це коли форма виглядає для людини передбачуваною. Ми не просто дивимось на форму, а ми її усвідомлюємо. Ми бачимо щось симетричне, або повторення якихось частин. І симетрія і будь-який патерн, орнамент, будь-яка закономірність повторення будь-чого в композиції – то наша свідомість усвідомлює цю закономірність. І тому можна зробити висновок, що це такий величезний клас композицій: упорядковані. В нашому ракурсі – архітектурних композицій, однак ці аспекти аналогічно стосуються і сучасного образотворчого мистецтва, предметного, графічного чи інших видів дизайну і декоративно-прикладних мистецтв. І симетричні композиції і асиметричні відносяться до класу упорядкованих. Звичним є вважати, що асиметрична композиція зі зрівноваженими масами – це і є вільна форма, а насправді можливі ще більш вільні форми за межею цієї свободи. Асиметричні

композиції сприймаються більш вільними, ніж симетричні, але вони утворюються на основі закономірності рівноваги мас і супідрядності частин. Також важливим для них є подібність частин та застосування асиметричного розташування внутрішньо-симетричних частин.

У сучасній архітектурі можна знайти багато прикладів реалізації вільних форм. Вважалось, що не може бути відсутність єдності та цілісності в архітектурній формі до становлення деконструктивізму, як одного з основних напрямів формоутворення в архітектурі кінця ХХ століття. Особливо яскраво ілюструють застосування вільних композицій твори деконструктивістів кінця ХХ – початку ХХІ ст. Однак, не вся творчість деконструктивістів – це вільні композиції, і не тільки представники цього напрямку звертались до вільних композицій.

Використання вільних композицій застосовували у своїй творчості, наприклад, такі видатні архітектори: Герман Фінстерлін, Микола Ладовський, Гюнтер Беніш, Френк Гері, Тойо Іто, Рем Колгас, Даніель Лібескінд, Ерік Оуен Мосс, Том Мейн, Вольф Дітер Прікс, Заха Хадід, Ларс Спуйбрук та інші.

Приклади видатних будівель зі світового досвіду, створених на основі вільних композицій (Рис. 1):

- Центр мистецтв Б.Фішера, Нью-Йорк, 2003 р., Арх.: Френк Гері;
- Готель Маркес де Ріскаль, Провінція Ла Ріоха, Іспанія, 2006 р., Арх.: Френк Гері.
- Центр здоров'я мозку Лу Руво, Лас-Вегас, 2010 р., Арх.: Френк Гері.
- Фонд Louis Vuitton. Париж. 2014 р., Арх.: Френк Гері.
- One sino park. Chongqing, China. Арх.: АОЕ architects.
- Art Gallery of Alberta. Едмонтон, провінція Альберта, Канада. 2010 р., Арх.: Randall Stout Architects.

Як же тоді сприймати подібні об'єкти, які можна назвати будівлі з вільною формою або вільною композицією? Ці композиції – вільні від академічних закономірностей, або взагалі від звичних нам закономірностей якогось повторення у формоутворенні. Хоча ці форми також можуть бути обумовлені чинниками середовища і внутрішніх процесів, певного символізму, але це – інша композиція. Ми намагаємось зрозуміти: а де ж тут такі принципи композиції, до яких ми звикли, наприклад: супідрядність частин чи рівновага мас? І ось це перше, що кидається в очі: в таких композиціях не сприймається супідрядність. Немає домінанти, немає взагалі традиційних частин, які є частинами чогось цілісного. Первинна цілісність, або єдність, звичайно утворюється за рахунок єдиної поверхні об'єкту, або декількох об'єктів, що утворюють цілісний ансамбль.

Вільні композиції можуть бути різного ступеню свободи форм.

ПРИКЛАДИ БУДІВЕЛЬ З ВІЛЬНОЮ КОМПОЗИЦІЄЮ	
	Центр мистецтв Б.Фішера, Нью-Йорк, 2003 р., Арх.: Френк Гері
	Готель Маркес де Ріскаль, Провінція Ла Ріоха, Іспанія, 2006 р., Арх.: Френк Гері.
	Фонд Louis Vuitton. Париж. 2014 р., Арх.: Френк Гері.
	One sino park. Chongqing, Китай. Арх.: АОЕ architects.
	Art Gallery of Alberta. Едмонтон, провінція Альберта, Канада. 2010 р., Арх.: Randall Stout Architects.

Рис. 1. Приклади будівель з вільною композицією

Рівновага мас може бути, а може й не застосовуватись. Може бути певна динаміка розвитку форм по основних осях. Однак не сприймається звична для традиційної архітектури стабільність, супідрядність частин, єдина поверхня об'єкту.

Вільні композиції мають дві важливі особливості: складність і різноманітність. Їх фактично не можна було б організувати без цієї складності. А якщо б не було такої різноманітності – то не було б потужного естетичного ефекту. Утворюється своєрідна суміш хаосу і повного порядку. Тобто застосовуються в одній композиції численні елементи, що дуже відрізняються одне від одного за формою. І чим більше вони відрізняються – тим більш вільною буде сприйматись загальна композиція. Таким чином утворюється вільне розташування вільних частин. Однак від абсолютно хаотичного поєднання випадкових частин ці композиції відрізняються принципово. Бо це певний свідомий метод, так би мовити, дуже живописної та складної організації композиції. І кожен архітектор обирає індивідуальні шляхи власного авторського підходу до управління цим складним різноманіттям. І художній образ будівлі в результаті не виглядає хаотичним, а несе унікальну абстрактну емоційність.

Також принциповою особливістю є те, що вільні композиції не мають простої та наочної закономірності розташування частин.

Можливі різні методи та прийоми створення вільних композицій.

За методом формування, вільна композиція це – сукупність різноманітних фрагментів поверхонь або об'ємних елементів, які нещільно приєднані одна до одної, хоча всередині – комфортне внутрішнє середовище. Утворюються або вільно розташовані «у повітрі» різноманітні поверхні чи об'єми, або це – більш цілісна огорожуюча поверхня, яка складається з різноманітних за формою ділянок. Отже це – протилежність фасадної чи всефасадної об'ємно-просторової композиції, бо площини фасадів не утворюються. Це також відрізняється від традиційного розуміння об'ємно-просторової композиції. Створюється вільне розташування частин форми у просторі. Відповідно, потрібні інші підходи для того, щоб оцінювати вільні композиції. При цьому вони сприймаються естетичними й цікавими, відчувається динаміка, рух форми (Готель Маркес де Ріскаль, Провінція Ла Ріоха, Іспанія, 2006 р.; Фонд Louis Vuitton. Париж. 2014 р. Арх.: Френк Гері).

Однак є також спільні закономірності і для впорядкованої композиції і для вільної. Наприклад: може застосовуватись рівновага архітектурних мас, яка спостерігається з різних ракурсів. Ми можемо бачити також крім рівноваги – спрямування форм. Це і є, фактично, динаміка форми, яка також є організованою. Отже, це не абсолютно вільна (хаотична) сукупність частин.

Принциповим є відсутність звичної цілісності, цілісної форми. І це не заважає сприймати композицію як один твір. Тому архітектурний образ можна сприймати й за межами традиційного підходу з цілісною композицією. Архітектурний образ вільної композиції сприймається цілісним завдяки тому, що будь-які елементи, розташовані поруч – візуально тяжіють одне до одного. Тобто це – загальний принцип візуального тяжіння.

З точки зору архітектурного масштабу, об'єкти на основі вільної композиції не сприймаються безвідносно якихось додаткових елементів, щоб зрозуміти їхній архітектурний масштаб.

Френк Гері, розповідаючи про свій методичний підхід, зокрема говорить про принцип несподіваності. Таким чином він, наприклад, створює вільну композицію так, що форма відповідно до зміни точки зору виглядає несподіваною. Тобто, в закономірній композиції ми очікуємо і отримуємо те, що очікуємо, а в його формі – ми отримуємо максимальну протилежність очікуваній закономірній формі. І це підтримує дуже високий тонус цікавості композиції.

Отже, вільні композиції – це не хаотичне нагромадження. Це – продовження розвитку традиційної архітектурної композиції в нові форми. Це необов'язково складні криволінійні форми. Досить популярним є використання нерегулярних гранчастих поверхонь. Можлива вільна композиція також на основі плоских поверхонь, розосереджених у просторі (One sino park. Chongqing, China. Арх.: АОЕ architects). Використовуючи цей композиційний прийом, слід розосередити частини, щоб між ними було повітря, застелення і тоді вони візуально сприймаються за межею традиційної цілісності. І тому силует такої будівлі також не сприймається як абсолютно цілісний контур, а як просторова сукупність.

І всі ці приклади об'єднує особливий стан форм, коли композиція сприймається як просторовість, як складна, просторова, різноманітна сукупність частин і поверхонь. У наступному прикладі: Art Gallery of Alberta. Едмонтон, провінція Альберта, Канада. 2010 р., Арх.: Randall Stout Architects – створено безперервний розвиток форми зсередини-назовні і цей розвиток не має границь, бо ця складність завертається і всередину.

Орієнтовне узагальнення методичних підходів до створення вільних композицій може бути таким:

- вільні композиції на основі поєднання різноманітних об'ємів;
- вільні композиції на основі поєднання різноманітних фрагментів поверхонь;
- вільні композиції на основі складних поверхонь з різноманітними ділянками;

–фізично-змінні вільні композиції (трансформація фасадних систем чи частин будівлі);

–ілюзійно-змінні вільні композиції (інстальовані медіафасади на поверхнях чи зовнішні проєкційні системи, голографічні системи);

–вільні композиції на основі використання засобів альтернативної матеріальності (прозорі поверхні, дзеркальні поверхні, світлові форми, форми з потоків води чи пари та ін.).

Висновки. За упорядкованістю можна виділити такі класи композицій: упорядкована композиція; вільна композиція; комбінація упорядкованої та вільної композиції.

Вільні композиції мають дві важливі особливості: складність і різноманітність. Також вільні композиції не мають простої та наочної закономірності розташування частин. Можливі різні методи та прийоми створення вільних композицій. Отже, вільні композиції – це не хаотичне нагромадження. Це – продовження розвитку традиційної архітектурної композиції в нові форми. Вільні композиції демонструють нетрадиційну естетику та нові підходи, що продовжують сучасний розвиток архітектури.

Список джерел

1. Аранчій Д.О. Алгоритмічні методи архітектурного формотворення. – К.: Типографія Від А до Я, 2016. – 150 с.
2. Араухо И. Архитектурная композиция: Пер. с исп. М.Г. Бакланова, А. Михе. – М.: Высшая школа, 1982. – 208 с.
3. Арнхейм Р. Динамика архитектурных форм: Пер. с англ. В.Л. Глазычева. – М.: Стройиздат, 1984. – 192 с.
4. Добрицына И.А. От постмодернизма – к нелинейной архитектуре: Архитектура в контексте современной философии / И. А. Добрицына – М.: Прогресс-Традиция, 2004. – 470 с.
5. Иттен И. Искусство формы. Мой форкурс в Баухаузе и других школах: пер. с нем. и предислов. Л. Монаховой / Иттен Иоханнес. – М. : Издатель Д. Аронов, 2001. – 137 с.
6. Кринский В.Ф., Ламцов И.В., Туркус М.А. Элементы архитектурно-пространственной композиции. – М.: Стройиздат, 1968. – 168 с.
7. Объемно-пространственная композиция: Учеб. для вузов / А. В. Степанов, В. И. Мальгин, Г. И. Иванова и др. – М.: Идательство «Архитектура-С», 2007. – 256 с.
8. Пучков А.О. Нарис історії архітектурознавства / Андрій Пучков; Ін-т проблем сучас. мистец. НАМ України. – К.: Фенікс, 2013. – 196 с.

9. Основы архитектурной композиции и проектирования / Под общ. ред. А. А. Тица. – К.: Вища школа, 1976. – 255 с.
10. Раппапорт А.Г., Сомов Г.Ю. Форма в архитектуре: Проблемы теории и методологии. – М.: Стройиздат, 1990. – 344 с.
11. Сапрыкина Н.А. Архитектурная форма: Статика и динамика: Учеб. пос. для вузов. – М.: Стройиздат, 1995. – 407 с.
12. Стародубцева Л.В. Архитектура постмодернізму: Історія. Теорія. Практика: Посіб. для студ. архіт. спец. вищ. навч. закл. – К.: Спалах, 1998. – 208 с.
13. Ушаков Г.Н. Нова єдність елементів композиції в сучасній архітектурі // Архітектурний вісник КНУБА: Наук.-вироб. збірник. – К.: КНУБА, 2013. – Вип. 1. – С. 400 - 404. Фахове видання.
14. Ушаков Г.Н. Концепція вільної форми в сучасній архітектурі // Сучасна архітектурна освіта. Концептуальність архітектурної творчості: матеріали XII Всеукраїнської наукової конференції 19 листопада 2020 р. – К.: КНУБА, 2022. – С. 80 – 83. <http://library.knuba.edu.ua/node/51>
15. Черкес Б.С. Архитектура сучасності. Остання третина XX – поч. XXI століть. Навч. посібник / Б. С. Черкес, С. М. Лінда. – Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2010. – 384 с.
16. Francis D.K.Ching. Architecture Form, Space, And Order (4th Edition). John Wiley & Sons, Inc., Hoboken, New Jersey. 2015. 447 p.
17. Шаповал Н.Г. Основы архитектурного формоутворення: Навч. посіб. – К.: Основа, 2008. – 448 с.
18. Jodidio P. New Forms. Architecture in the 1990s. Tashen, 1997. 235 p.

References

1. Aranchii D.O. (2016). Algorithmic methods of architectural forming. [Algoritmichni metody arhitektornogo formotvorenniya]. Kyiv. Typografiya Vid A do Ya. 150 p. (In Ukrainian).
2. Arauho I. (1982). Architectural composition. Translated from Spanish M.G. Baklanova, A. Mihe. [Arhitekturnaya kompozitsiya: Per. s isp. M. G. Baklanova, A. Mihe]. Moscow, Vysshaya shkola, 208 p. (In Russian).
3. Arnheim R. (1984). Dynamics of architectural forms: Translated from English V. L. Glazychev. [Dynamika arhitektornyh form: Per. s angl. V. L. Glazychev]. Moscow, Stroyizdat, 192 p. (In Russian).
4. Dobritsyna I.A. (2004). From postmodernism to non-linear architecture: Architecture in the context of modern philosophy. [Ot postmodernizma – k nelineinoi arhitekture: Arhitektura v kontekste sovremennoi filosofii]. Moscow, Progress-Tradithiya, 470 p. (In Russian).

5. Itten J. (2001). Art of form. My forecourse at the Bauhaus and other schools: Translated from German and foreword L.Monahova. [Iskusstvo formy. Moi forkurs v Bauhauze i drugih shkolah: Per. s nem. i predislov. L. Monahova]. Moscow, Izdatel D.Aronov, 137 p. (In Russian).
6. Krinskii V. F., Lamtsov I.V., Turkus M.A. (1968). Elements of architectural and spatial composition. [Elementy arhitekturno-prostranstvennoi kompozitsii]. Moscow, Stroiizdat, 168 p. (In Russian).
7. Stepanov A.V., Malgin V.I., Ivanova G.I. (2007). Volumetric-spatial composition: Textbook for universities. [Objomno-prostranstvennaya kompozitsiya: Ucheb. dlya vuzov]. Moscow, Izdatelstvo "Arhitektura-S", 256 p. (In Russian).
8. Puchkov A.O. (2013). Sketch of the history of architecture theory. [Narys istorii arhitekturoznavstva]. Kyiv, Fenix, 196 p. (In Ukrainian).
9. Tits A.A. (1976). Fundamentals of architectural composition and design. [Osnovy arhitekturnoi kompozitsii i projektirovaniya]. Kyiv, Vyscha shkola, 255 p. (In Russian).
10. Rappaport A.G., Somov G.Y. (1990). Form in architecture: Problems of theory and methodology. [Forma v arhitekture: Problemy teorii i metodologii]. Moscow, Stroiizdat, 344 p. (In Russian).
11. Saprykina N.A. (1995). Architectural form: Statics and dynamics: Textbook for universities. [Arhitekturnaya forma: Statika i dinamika: Ucheb. pos. dlya vuzov]. Moscow, Stroiizdat, 407 p. (In Russian).
12. Starodubtseva L.V. (1998). Architecture of postmodernism: History. Theory. Practice: Textbook for students of architectural faculties. [Arhitektura postmodernizmu: Istoriya. Teoriya. Praktyka: Posib. dlya stud. arhit. spets. vysch. navch. zakl.]. Kyiv, Spalah, 208 p. (In Ukrainian).
13. Ushakov G.N. (2013). New unity of elements of composition in contemporary architecture. [Nova yednist elementiv kompozytsii v suchasni arhitekturi]. Architectural herald, Vyp. 1, 400-404. (in Ukrainian).
14. Ushakov G.N. (2022). The concept of free form in contemporary architecture. [Kontseptsiya vilnoi formy v suchasni arhitekturi]. Modern architectural education. Conceptuality in architectural creativity: articles of XII allukrainian scientific conferences 19 november 2020. Kyiv, KNUCA, 80-83. (in Ukrainian).
15. Cherkes B.S., Linda S.M. (2010). Contemporary architecture. The last third of the 20th century – the beginning XXI centuries. Education Manual. [Arhitektura suchasnosti. Ostannya tretyna XX – poch. XXI stolit. Navch. posibnyk]. Lviv, Vydavnytstvo Lvivskoi politehniky, 384 p. (In Ukrainian).
16. Francis D.K.Ching. (2015). Architecture Form, Space, And Order (4th Edition). John Wiley & Sons, Inc., Hoboken, New Jersey, 447 p.

19. Shapoval N.G. (2008). Fundamentals of architectural forming: Textbook. [Osnovy arhitekturnogo formoutvorenniya: Navch. posib.]. Kyiv, Osnova, 448 c. (In Ukrainian).

17. Jodidio P. (1997). New Forms. Architecture in the 1990s. Tashen, 235 p.

Annotation

Glib Ushakov, Ph.D., Associate Professor (Docent), Department of Architecture Foundation and Architectural Design, Kiev National University of Construction and Architecture.

Free compositions in contemporary architecture

The article summarizes the features of free compositions based on the experience of modern world architecture, which, together with other methods, bring the scope of possibilities of modern architectural composition beyond traditional principles. It is proposed to divide the architectural compositions according to orderliness into the following classes: ordered composition; free composition; a combination of ordered and free composition. The features of free compositions are considered: complexity, diversity, the absence of a simple and clear regularity of the arrangement of parts. A free composition is perceived as a complex, spatial, diverse collection of parts and surfaces. Peculiarities of perception and awareness of free compositions, which differ from perception and awareness of traditional ordered compositions, are analyzed.

Examples of modern buildings created on the basis of free compositions are given. The main trend of modern architecture, where free compositions were introduced, is deconstructivism. However, architects working in other trends and creative approaches also used free compositions. The substantiation of this powerful phenomenon, realized in significant buildings, is based on the creativity of such modern architects as: Günter Behnisch, Frank Gehry, Toyo Ito, Rem Koolhaas, Daniel Libeskind, Eric Owen Moss, Thom Mayne, Wolf Dieter Prix, Zaha Hadid etc.

An approximate generalization of methodical approaches to the creation of free compositions is proposed: free compositions based on a combination of various volumes; free compositions based on the combination of various fragments of surfaces; free compositions based on complex surfaces with various sections; physically variable free compositions (transformation of facade systems or parts of the building); illusory and variable free compositions (media facades installed on surfaces or external projection systems, holographic systems); free compositions based on the use of means of alternative materiality (transparent surfaces, mirror surfaces, light forms, forms from streams of water or steam, etc.).

Keywords: contemporary architecture; architectural composition; free composition; theory of architecture; architectural forming.